

Ο Μεγάλος Φόβος του 2020

του Karl Heinz Roth¹

Ο γιατρός και εργατιστής ακτιβιστής Karl-Heinz Roth (γεννημένος το 1942) είναι ίσως περισσότερο γνωστός από το βιβλίο του *Die 'Andere' Arbeiterbewegung* [Το "Άλλο" Εργατικό Κίνημα], μια μελέτη για τον περιφρονημένο και πολυεθνικό όχλο² που αυτοοργανώθηκε εκτός του κλασσικού εργατικού κινήματος³. Έκτοτε ο Roth έχει γράψει μια σειρά επίκαιρων έργων σχετικά με την καπιταλιστική κρίση και την ταξική σύνθεση σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτή η έρευνα είναι το υποβαθρο για το καινούριο του βιβλίο *Blinde Passagiere*⁴, που παρουσιάζει μια παγκόσμια ανάλυση για τον Sars-Cov-2 και τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπισή του, συμπεριλαμβανομένης της απίστευτης προσπάθειας να κλειστεί στο σπίτι ο μισός πληθυσμός της ανθρωπότητας⁵.

Παρακάτω δημοσιεύουμε την συνέντευξη του Roth στην Lea Gekle, συνέντευξη στην οποία ο Roth παρουσιάζει την ανάλυσή του για αυτά τα μέτρα, καθώς και την κριτική του για την πλατφόρμα Zero Covid, την οποία υπερασπίστηκαν κάποιοι από την γερμανική αριστερά. Σήμερα, που το άγριο λοκντάουν στην Σανγκάη προκαλεί απελπισμένες ταραχές λόγω πείνας, το βιβλίο του Roth είναι μια επίκαιρη παρέμβαση. Ελπίζουμε, όπως προτείνει και ο ίδιος, ότι μπορεί να είναι η αρχή μιας σοβαρής αντιπαράθεσης πάνω στην επιστροφή αυτού που ο Roth και οι σύντροφοί του περιέγραψαν στη δεκαετία του 1970 ως το "κράτος της κρίσης". Σε αυτό το πνεύμα, σκοπεύουμε να δημοσιεύσουμε σύντομα ένα εκτενέστερο σχόλιο για το βιβλίο του Roth, καθώς και κάποιες σκέψεις σχετικά με την ψυχική δυναμική του "μεγάλου φόβου" από τον Florian Bossert.

LG: Το βιβλίο σας *Blinde Passagiere: Die Corona-Krise und ihre Folgen* που εκδόθηκε πρόσφατα, εξετάζει την γένεση των πολιτικών λοκντάουν από μια παγκόσμια οπτική. Πώς έφτασε ο κόσμος να πιστεύει ότι τα λοκντάουν ήταν η μοναδική επιλογή ώστε να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά η διάδοση της COVID-19;

KHR: Υπήρχαν εναλλακτικές στα λοκντάουν και ήταν εκεί από την αρχή. Το μόνο που χρειαζόταν κανείς ήταν να κοιτάξει από κοντά τα συγκεκριμένα στοιχεία αυτής της πανδημίας, τα οποία έγιναν πολύ γρήγορα γνωστά, και να αντιδράσει σε αυτά.

Πρώτον, η πανδημία ήταν από την αρχή ένα παγκόσμιο γεγονός. Επεκτάθηκε με τρομακτική ταχύτητα, με τρομακτική σφοδρότητα. Και μεταδόθηκε σε αρκετές ηπείρους μέσα σε λίγες μέρες. Αυτό ήταν κάτι εντελώς καινούριο, αλλά έγινε επίσης ξεκάθαρο ήδη από τα προκαταρκτικά στάδια.

Δεύτερον, η πανδημία εξελίχθηκε σε κύματα. Δεν είναι προβλέψιμη, δεν είναι γραμμική. Επομένως, δεν μπορείς να προβλέψεις πώς θα αναπτυχθεί. Και αυτό, με τη σειρά του, οδήγησε στην ανάδυση εντελώς καινούριων διαστάσεων. Για παράδειγμα, δεν μπορεί κάποιος να προβλέψει ακριβώς με μοντέλα πώς θα συνεχιστεί η πανδημία.

Μια τρίτη πολύ σημαντική πλευρά είναι ότι σε σύγκριση με άλλες πανδημίες - όπως το AIDS για παράδειγμα - αυτή είναι μια σχετικά ήπια "βαριά" πανδημία. Αυτό σημαίνει ότι περισσότερα από τα μισά άτομα που μολύνονται παραμένουν ασυμπτωματικά ή αναπτύσσουν τόσο ήπια συμπτώματα που

1 Στμ. Μεταφρασμένο από εδώ: https://endnotes.org.uk/other_texts/en/karl-heinz-roth-the-great-fear-of-2020.

2 Στμ. Στο πρωτότυπο: *riff-raff*.

3 Karl Heinz Roth, *Die 'andere' Arbeiterbewegung und die Entwicklung der kapitalistischen Repression bis zur Gegenwart* [The "Other" Workers' Movement and the Development of Capitalist Repression from 1880 to the Present]. Schriften zum Klassenkampf Nr. 39, 1973.

4 Στμ. *Blinde Passagiere: Die Corona-Krise und ihre Folgen*, Λαθρεπιβάτες: Η κρίση του κορωνοϊού και οι συνέπειές της.

5 Karl Heinz Roth, *Blinde Passagiere: Die Corona-Krise und ihre Folgen* [Stowaways: The Corona Crisis and its Implications]. Kunstmann 2022

δεν χρειάζεται καν να επισκεφθούν έναν γιατρό. Επομένως, αν ο ιός δεν αναγνωριστεί και δεν πολεμηθεί έγκαιρα, μπορεί να διαδοθεί ανεμπόδιστα.

Ένας άλλος ουσιώδης παράγοντας που καθόρισε αυτή την πανδημία, και εξακολουθεί να την καθορίζει και σήμερα, είναι το γεγονός ότι είναι πρωτίστως όλοι οι ηλικιωμένοι άνθρωποι, ηλικίας άνω των 70 ετών, και οι χρόνιοι ασθενείς που κινδυνεύουν. Αυτό ήταν επίσης καθαρό από την αρχή.

Και επιπλέον ξέρουμε, φυσικά, και αυτό θα είναι το πέμπτο σημείο, ότι ο ιός αναπτύσσει μεταλλάξεις, οι οποίες διαφέρουν πολύ όσον αφορά τη δυναμική τους. Έχει γίνει όλο και πιο πολύ μολυσματικός αλλά, ταυτόχρονα, ο κίνδυνος να ασθενήσει κανείς σοβαρά μειώνεται όλο και περισσότερο. Όμως, ο ιός είναι επίσης ικανός, όλο και περισσότερο, να παρακάμψει το ανοσοποιητικό σύστημα, μαζί και αυτό των εμβολιασμένων. Όλοι αυτοί οι παράγοντες ήταν ξεκάθαροι σχετικά νωρίς αν κοιτάζατε την διεθνή έρευνα που ξεκίνησε τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2020.

Οι αντιδράσεις ήταν ξεκάθαρα ανεπαρκείς. Πήραν την μορφή γενικών περιορισμών στην κινητικότητα και την επαφή, στοχεύοντας πρωτίστως στο μπλοκάρισμα της διάδοσης του ιού. Αυτή ήταν η λάθος προσέγγιση. Θα ήταν καλλίτερο, και πιο συνεπές με βασικές επιδημιολογικές αρχές, να εντείνουμε πολύ γρήγορα την προσπάθεια ελέγχου των μολύνσεων μέσω βασικής υγιεινής και προληπτικών μέτρων, αλλά δεν υπήρχαν οι πόροι για αυτό. Επιπλέον, θα ήταν καλλίτερο να προστατευθούν αυτοί που κινδύνευαν ιδιαίτερα, δηλαδή οι ηλικιωμένοι και οι σοβαρά ή χρόνια ασθενείς, μέσα από επιπρόσθετα ειδικά μέτρα πρόληψης, όπως για παράδειγμα η εισαγωγή στεγανών θαλάμων [airlocks] και δωματίων απομόνωσης σε οίκους φροντίδας και νοσοκομεία, η εγκατάσταση φίλτρων αέρα και συσκευών αερισμού μαζί με την τακτική απολύμανση των ζωνών όπου υπάρχει επαφή. Όμως, έλειπαν οι πόροι ακόμα και για αυτά τα μέτρα, όχι μόνο σε μονάδες φροντίδας αλλά ακόμα και σε νοσοκομεία. Αυτά τα ιδρύματα ήταν γενικά σε απορρύθμιση και εμπορευματοποιημένα, χωρίς να μπορούν να αποκτήσουν δυνατότητες αποθεμάτων. Έτσι, άτομα που είχαν μολυνθεί και νοσούσαν σοβαρά έμπαιναν στα νοσοκομεία και έρχονταν σε επαφή με άτομα που νοσούσαν σοβαρά από άλλες ασθένειες. Ως αποτέλεσμα υπήρχαν μαζικοί θάνατοι σε νοσοκομεία ή οίκους φροντίδας. Αυτό ήταν που συνέβη κυρίως στις δυο πλευρές του Ατλαντικού. Αυτό θα μπορούσε να έχει αποφευχθεί αν αντί των λοκντάουν είχαν ληφθεί στοχευμένα μέτρα μεγάλης κλίμακας. Μπορώ μόνο να επαναλάβω ότι υπήρχαν αρκετοί ειδικοί σε ολόκληρο τον κόσμο που υποστήριζαν αυτές τις εναλλακτικές προσεγγίσεις ήδη από πολύ νωρίς.

LG: Στο βιβλίο σας ισχυρίζεστε ότι το ξέσπασμα μιας πανδημίας όπως η COVID-19 ήταν και προβλέψιμο αλλά και είχε προβλεφθεί, ότι στην πραγματικότητα είχαν σχεδιαστεί αρκετά πλάνα για ένα τέτοιο αναμενόμενο ενδεχόμενο. Πώς εξηγείτε, λοιπόν, τότε, ότι ο κόσμος αιφνιδιάστηκε από αυτήν;

KHR: Υπάρχουν πολλοί λόγοι για αυτό. Εν πρώτοις, έχει να κάνει με το γεγονός ότι τα σχέδια για μια πανδημία που έχω δει – και έχω εξετάσει έναν μεγάλο αριθμό τέτοιων σχεδίων – όλα υπέθεταν μια χειρότερη περίπτωση. Με άλλα λόγια, υπέθεταν ότι μια πανδημία, όποιος και αν ήταν ο ιός, θα διαδότην τόσο ραγδαία και θα είχε τόσο βαριές επιπτώσεις που το σύστημα υγείας, το δημόσιο σύστημα υγείας, τα νοσοκομεία κλπ. θα κατέρρεαν μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Αυτό έχει να κάνει με το γεγονός ότι είχαν υπάρξει προηγούμενα: οι SARS 2002 και MERS 2012, που ήταν πολύ πιο επιθετικές. Τα σχέδια λοιπόν ήταν λάθος “ρυθμισμένα” για τέτοια ενδεχόμενα αντί να προετοιμάζουν για μια ηπιότερα βαριά πανδημία, που ήταν αυτό που τελικά είχαμε.

Αυτό ήταν το βασικό λάθος. Τα σχέδια για την αντιμετώπιση της πανδημίας ήταν όλα προσανατολισμένα στην διατήρηση της αναγκαίας πολιτικής και οικονομικής υποδομής αλλά δεν προσέφεραν τίποτα στον τομέα της υγείας. Ήταν μια άτοπη και τρελή κατάσταση. Από την μια πλευρά, σενάρια για την χειρότερη περίπτωση με εικόνες Αποκάλυψης και, από την άλλη, πλήρης αδράνεια. Δεν είχαν αναπτυχθεί δυνατότητες για ύπαρξη αποθεμάτων. Δεν υπήρχαν αποθέματα για βασικά είδη υγιεινής: προστατευτικός ρουχισμός, απολυμαντικά, μάσκες κλπ. Δεν υπήρχαν εφεδρικές δυνατότητες για να στηθούν ειδικά τμήματα και αυτό δημιούργησε την παράδοση κατάσταση ότι όλα τα ουσιαστικά μέτρα αντιμετώπισης μάλλον ακολούθησαν τη γενική τάση αντί να προσπαθήσουν να απαντήσουν στην συγκεκριμένη κατάσταση.

Το υπόβαθρο σε αυτό, και αυτό είναι το δεύτερο επίπεδο του προβλήματος, είναι η παγκόσμια απορρύθμιση του συστήματος υγείας. Η υγειονομική φροντίδα έχει “αποσκελετωθεί” σε παγκόσμιο επίπεδο, παραδομένη στην εμπορευματοποίηση, στην ιδιωτικοποίηση. Αναδιαρθρώθηκε τόσο ριζικά που ακόμα και κάτω από κανονικές συνθήκες τα πάντα λειτουργούν οριακά. Δεν υπάρχουν αποθέματα. Το σύστημα υγείας αντιμετωπίστηκε σαν ένα σύστημα παραγωγής και σύμφωνα με στάνταρ “just-in-time”, χωρίς καθόλου εφεδρείες. Το προσωπικό, οι υγειονομικοί, βρέθηκαν ήδη στο όριο τους υπό κανονικές συνθήκες. Αυτό το σύστημα δεν μπορούσε πλέον να ανταπεξέλθει ούτε καν με μια ήπια σοβαρή πανδημία. Υπήρχε λοιπόν ένα βαθύτερο πρόβλημα πίσω από τα σοβαρά λάθη του σχεδιασμού για μια πανδημία.

LG: *Επισημαίνετε μια λανθασμένη εκτίμηση που έκαναν οι πολιτικοί στη διάρκεια της κρίσης αλλά, από την άλλη, λέτε επίσης ότι είναι ένα συστημικό πρόβλημα. Στη Γαλλία εκπλαγήκαμε από την ασυνέπεια μεταξύ των υγειονομικών οδηγιών και των εντολών που μεταφέρονταν από την κυβέρνηση. Πιστεύετε ότι αυτό ήταν αποτέλεσμα απλά του πελαγώματος των πολιτικών από μια κατάσταση χωρίς προηγούμενο ή υπήρχαν και άλλοι πιο ανομολόγητοι παράγοντες στην μέση;*

KHR: Πιστεύω ότι και οι δυο παράγοντες παίζουν ρόλο. Από την μια πλευρά, οι δομές υπερφορτώθηκαν. Οι προϋποθέσεις για οποιαδήποτε συνεπή δράση ενάντια στην πανδημία εξέλειπαν. Από την άλλη, αυτό το ίδιο το υπερφόρτωμα των δομών συγκαλύφθηκε. Οι άνθρωποι δεν ήθελαν να παραδεχτούν ότι υπήρχε ένα τέτοιο πρόβλημα και για αυτό αντέδρασαν με απελπισία σε άλλα επίπεδα. Ήθελαν να δώσουν την εντύπωση ότι όλα ήταν υπό έλεγχο, ότι οι πολιτικοί ανέλαβαν δράση. Όμως, οι πολιτικοί ήταν, στην πραγματικότητα, σε πλήρη σύγχυση και δεν ήταν σε θέση να αντιδράσουν και να απαντήσουν σε πρωτοβουλίες που έρχονταν από παντού.

Ένας άλλος παράγοντας – και δεν υπάρχει άλλος τρόπος να το πούμε αυτό – είναι η απλή βλακεία των διαφόρων παραγόντων. Αυτό γίνεται καθαρό αν κοιτάξετε με ποιον τρόπο λειτούργησε, για παράδειγμα, το κεντρικό επιδημιολογικό Ινστιτούτο στη Γερμανία, το Ινστιτούτο Robert Koch. Εκεί έγιναν λάθη που οποιοσδήποτε καλά εκπαιδευμένος επιδημιολόγος θα έπρεπε να γνωρίζει πώς να τα αποφύγει (και είμαι και ο ίδιος γιατρός που έχει εμπειρία σε αυτό το πεδίο). Θα μπορούσα να δώσω περισσότερα παραδείγματα αλλά θα περιοριστώ στις στατιστικές. Όλοι επικεντρώθηκαν στις λεγόμενες τάσεις των περιστατικών, με άλλα λόγια στο ποσοστό μόλυνσης. Παρ’ όλα αυτά ο ίδιος ο όρος *incidence* είναι εντελώς παραπλανητικός, γιατί μπορεί κανείς να ταυτοποιήσει μόνο περιπτώσεις που έχουν υποβληθεί σε τεστ. Οπότε αποτελεί απλά ένα μέτρο ελέγχου του επιπολασμού⁶ ενώ το πραγματικό ποσοστό [μετάδοσης] είναι εντελώς άγνωστο. Ο πραγματικός αριθμός των ατόμων που έχουν ασθενήσει είναι πολύ μεγαλύτερος, γιατί περισσότεροι από το 50% όσων έχουν την ασθένεια δεν έχουν καθόλου συμπτώματα οπότε δεν τσεκάρονται. Παρ’ όλα αυτά, όλα τα μέτρα στο πεδίο τόσο της θεραπείας όσο και της δημόσιας υγείας επικεντρώνονταν πάντα στην καταπολέμηση των ποσοστών μόλυνσης ως τέτοιων, αντί να επικεντρώνονται σε εκείνες τις τιμές που αφορούν βαριές και θανατηφόρες εξελίξεις της ασθένειας. Οπότε υπάρχει και ένα κάποιο είδος δομικής ανοησίας που εμπλέκεται.

Επιπλέον, στην αντιγραφή των λοκντάουν και των κλεισιμάτων, οι πολιτικοί έτειναν πάντα να αντιγράφουν τα πλέον γενικά και ανακριβή μέτρα, τα πιο *πρόχειρα* σαν να λέμε. Στην περίπτωση της Κίνας, για παράδειγμα, κανείς δεν πρόσεξε ότι την ίδια στιγμή λάμβανε εκεί χώρα μια μαζική και εξαιρετικά επιτυχημένη επιδημιολογική μάχη. Έτσι, ενέργησαν επιλεκτικά. Θα έλεγα ότι αυτές είναι συστημικές αιτίες που απορρέουν από την μορφή της κοινωνίας που παράγεται από την καπιταλιστική ανάπτυξη της νεοφιλελεύθερης απορρύθμισης. Υπήρξε μια άμεση υπερφορολόγηση του συστήματος υγείας και μια συγκεκριμένη δομική ανοησία αυτών που είχαν τη διαχείριση της κρίσης.

LG: *Διαβάζοντας το βιβλίο σας, είχα την εντύπωση ότι είδατε τους πολιτικούς σαν να έχουν υποτιμήσει την έκταση στην οποία ο ανθρώπινος παράγοντας είναι γενικά λογικός. Πώς θα μπορούσατε να το απεικονίσετε αυτό με παραδείγματα ανεξάρτητης και υπεύθυνης δράσης; Αναφέρεστε σε μερικά κράτη*

⁶ Στμ. Στην επιδημιολογία ο **επιπολασμός** είναι η αναλογία εξάπλωσης, διάδοσης μιας ιατρικής κατάστασης σε έναν συγκεκριμένο πληθυσμό (συνήθως μια ασθένεια). Προκύπτει από την διαίρεση του αριθμού των ατόμων που βρέθηκαν να έχουν την κατάσταση προς τον συνολικό αριθμό των ατόμων που μελετήθηκαν. Η λέξη προέρχεται από το αρχαιοελληνικό ρήμα *επιπολάζω* που, μεταξύ των άλλων, σημαίνει και *εξαπλώνομαι*.

που είχαν μια διαφορετική προσέγγιση στα λοκντάουν, δηλαδή λογότερο αυστηρή, και στα οποία οι μηχανισμοί αυτοπροστασίας λειτούργησαν σχετικά καλά, σχεδόν ως ένας αυτοματισμός της ανθρώπινης δράσης.

KHR: Υπήρξε ανθρώπινη αλληλεγγύη και υπήρξε μια ενόραση στην ανάγκη για δράση που αναπτύχθηκε από την ίδια την κοινωνική εμπειρία και τα κοινωνικά πλαίσια των ανθρώπων. Μπορείτε να το δείτε αυτό πολύ καθαρά στις αυθόρμητες αντιδράσεις: εκατομμύρια άνθρωποι αγόρασαν αντισηπτικά και προστατευτικές μάσκες, ανέπτυξαν πρωτόκολλα βασικής υγιεινής, απέφυγαν μη αναγκαίες επαφές σε κλειστούς χώρους - επειδή ο ιός μεταδίδεται βασικά σε κλειστούς χώρους. Η εντύπωσή μου είναι ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού παγκοσμίως ήταν εξυπνότερη από τους ηγέτες. Έδρασαν από μια αυθόρμητη αντίδραση αυτοπροστασίας για τους ίδιους και άλλους, και οι ηγέτες δεν ήταν ικανοί να προσαρμόσουν αυτές τις πρωτοβουλίες αυτοπροστασίας επειδή δεν είχαν αποθέματα. Για παράδειγμα, μετά από μερικές μέρες δεν υπήρχαν πλέον προστατευτικές μάσκες επειδή δεν υπήρχαν καθόλου δυνατότητες παραγωγής, στην περιοχή του Βορείου Ατλαντικού, αυτών των βασικών εργαλείων υγιεινής, μιας και δεν έχουν μεγάλο κέρδος για τη βιομηχανία.

Συνεπώς, μπορεί κανείς να πει όντως ότι μεγάλα τμήματα του παγκόσμιου πληθυσμού έδρασαν πολύ συνετά. Φυσικά, υπήρχαν επίσης μειοψηφίες που είδαν την πανδημία σαν μια πληγή θέλημα του Θεού και απέρριψαν οποιαδήποτε θεραπεία. Και επίσης υπήρξε, φυσικά, όλη αυτή η καμπάνια υποβάθμισης. Σκεφθείτε τον Μπολσονάρο στην Βραζιλία ή τον Τραμπ στις ΗΠΑ, όπου η πανδημία υποτιμήθηκε για κάθε είδους πολιτικούς λόγους, όχι μόνο εξαιτίας ανικανότητας αλλά και εξαιτίας ενός είδους πολιτικής αντίδρασης κατά αυτών των προστατευτικών μηχανισμών. Συνεπώς, πιστεύω ότι μπορούμε να πούμε πως για την πρώτη φάση της πανδημίας υπήρχε η δυνατότητα να δράσουμε, να υποστηρίξουμε αυτά τα συλλογικά μέτρα αυτοπροστασίας, να εκπαιδεύσουμε, να ξεκινήσουμε καμπάνιες πληροφόρησης για τα χαρακτηριστικά του ιού και έτσι να εγκαινιάσουμε μια εκούσια προσέγγιση σχετικά με τον περιορισμό της πανδημίας.

Αυτό είναι που συνέβη σε έναν βαθμό, για παράδειγμα, στην Ιαπωνία. Αναπτύχθηκε επίσης πολύ καλά για ένα διάστημα στη Δανία. Συνέβη, δυστυχώς πολύ αμφιλεγόμενα, στην Σουηδία. Εκεί στηρίχτηκαν σε μια πολιτική πειθούς, αλλά, την ίδια στιγμή, η σουηδική επιτροπή διαχείρισης της κρίσης απέτυχε να προστατέψει συγκεκριμένα τους οίκους νοσηλείας και φροντίδας, ιδιαίτερα στην Στοκχόλμη. Απορρυθμίστηκαν, ιδιωτικοποιήθηκαν, δεν υπήρχε βασική φροντίδα, και αυτός είναι ο λόγος που το ποσοστό θνησιμότητας μεταξύ των ηλικιωμένων στην Σουηδία αυξήθηκε απότομα. Αυτό, στην συνέχεια, χρησιμοποιήθηκε ως αντεπιχείρημα κατά της “συνετής” προσέγγισης.

Υπήρχαν επίσης πολλοί ανταγωνισμοί πολιτικής ισχύος. Μπορεί κανείς να δει, και οι ιστορικοί αργότερα θα το κάνουν, ότι υπήρχαν επίσης πολιτικοί “αστερισμοί” στους οποίους κανείς θα μπορούσε να βασιστεί στον πληθυσμό, στους οποίους οι κυβερνώντες υποστήριξαν τον πληθυσμό ενώ οργάνωσαν, επίσης, γρήγορα στοχευμένα μέτρα προστασίας. Στην Ιαπωνία, για παράδειγμα, οι δυνατότητες παραγωγής προστατευτικού ρουχισμού εντάθηκαν. Οι παραγωγοί ποτών με αλκοόλ υποχρεώθηκαν να διαθέσουν το 80% της παραγόμενης αιθανόλης ως βάση για αντισηπτικά και απολυμαντικά. Επομένως, ακόμα και σε αυτό το επίπεδο δράσης από τις αρχές, υπάρχουν εναλλακτικές που δεν έχουν προσεχθεί ούτε έχουν συζητηθεί καθόλου.

LG: Στο ““Άλλο” Εργατικό Κίνημα”, προειδάτε την αυξανόμενη επισφάλεια της εργασίας, που έχει γίνει ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Στο καινούριό σας βιβλίο επισημαίνετε ότι το πρόβλημα με τα λοκντάουν δεν είναι απλά ότι θεσπίστηκαν με έναν αυταρχικό τρόπο αλλά, επίσης, ότι κατέστησαν συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων ακόμα πιο επισφαλείς. Ποιοι επηρεάστηκαν περισσότερο αρνητικά από τα λοκντάουν;

KHR: Ήταν κυρίως οι φτωχοί, και μάλιστα σε μια παγκόσμια κλίμακα. Μπορείτε να δείτε ότι από την μια πλευρά έχουν υπάρξει πολύ σοβαρές ανεπιθύμητες εξελίξεις στην υγειονομική πολιτική εξαιτίας των λοκντάουν. Η βασική υγειονομική περίθαλψη για τους χρόνια πάσχοντες, ιδιαίτερα στην περιφέρεια του παγκόσμιου συστήματος, περιορίστηκε πάρα πολύ άγρια. Όλα τα διαθέσιμα αποθέματα, στον βαθμό που υπήρχαν καν, συγκεντρώθηκαν στον αγώνα κατά της πανδημίας και αυτό είχε ως συνέπεια, για

παράδειγμα στον παγκόσμιο Νότο, ότι άλλες χρόνιες πανδημίες – η ελονοσία, το AIDS, η φυματίωση κλπ. - επαναενεργοποιήθηκαν. Συνεπώς, οι παρενέργειες στο επίπεδο της υγειονομικής πολιτικής μπορούν ήδη να παρατηρηθούν. Αυτό ισχύει επίσης και για τις πλουσιότερες χώρες, στις οποίες η υγειονομική περίθαλψη για τους φτωχούς, χρόνια πάσχοντες έχει επίσης περιοριστεί εξαιρετικά. Υπάρχουν σήμερα αριθμοί που δείχνουν ότι η λεγόμενη πλεονάζουσα θνησιμότητα στην περίοδο της πανδημίας έχει αυξηθεί πολύ απότομα σε σύγκριση με άλλες, στατιστικά κανονικοποιημένες περιόδους, επίσης εξαιτίας αυτών των παρενεργειών στην υγειονομική πολιτική.

Μετά, υπάρχουν οι κοινωνικές παρενέργειες. Ήταν μια καταστροφή: τα λοκντάουν, τα οποία, με όλες τις διαφοροποιήσεις τους, εισήχθησαν και εφαρμόστηκαν παγκοσμίως, οδήγησαν σε μαζική ανεργία. Σύμφωνα με στοιχεία από τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας [ILO, International Labour Organisation], γύρω στα 195 εκατομμύρια άνθρωποι σε ολόκληρο τον κόσμο ήταν άνεργοι το 2019. Στο αποκορύφωμα της πανδημίας το 2020, στη διάρκεια του δεύτερου κύματος και κατά τη μετάβαση στο τρίτο, υπήρχαν 485 εκατομμύρια άνεργοι. Το 2021, αυτός ο αριθμός μειώθηκε σημαντικά στα 250 εκατομμύρια, αλλά και πάλι, δεν είχε επιστρέψει στα επίπεδα των μηνών πριν την πανδημία, και ακόμα δεν έχει επιστρέψει.

Αυτό που είναι σοβαρό εδώ είναι ότι, τουλάχιστον στον πλούσιο κόσμο, εγκαινιάστηκαν γιγαντιαία κοινωνικά και οικονομικά προγράμματα για τον μετριασμό των συνεπειών των λοκντάουν. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, δηλαδή στην Άπω Ανατολή και στις δύο πλευρές του Βόρειου Ατλαντικού, τα προγράμματα αυτά σε μεγάλο βαθμό δούλεψαν. Αλλά στις αναπτυσσόμενες χώρες στην περιφέρεια αυτοί οι πόροι δεν υπήρχαν και τα αποτελέσματα ήταν, για παράδειγμα, ένα σημαντικό κομμάτι του παγκόσμιου εργαζόμενου πληθυσμού να παραμείνει αποκλεισμένο από αυτά τα κοινωνικο-πολιτικά μέτρα αντιμετώπισης, προστασίας και αποζημίωσης, χωρίς να μπορεί να πολεμήσει τις συνέπειες των λοκντάουν.

Οι μεγαλύτεροι χαμένοι ήταν οι φτωχοί εργαζόμενοι στους τομείς της “άτυπης” οικονομίας. Μπορούμε να πούμε ότι οι παγκόσμιες εργασιακές σχέσεις έχουν πολωθεί ακόμα περισσότερο από την φύση της αντίδρασης στην πανδημία και των αντιμέτρων. Από τη μια πλευρά, υπάρχει μια σχετικά σταθερή κατάσταση στα πλούσια τμήματα του παγκόσμιου συστήματος και, από την άλλη, ακραία φτωχοποίηση, για παράδειγμα, στην Λατινική Αμερική, την Μέση Ανατολή, την υποσαχάρια Αφρική και ιδιαίτερα στην Νότια Ασία. Αυτές οι πολώσεις έχουν επηρεάσει τις εργατικές τάξεις παγκοσμίως και έχουν οδηγήσει σε έναν ακόμα μεγαλύτερο κατακερματισμό της εργατικής τάξης. Εξαιτίας της αύξησης των εργαζόμενων από το σπίτι και από απόσταση, υπάρχει ένα αυξανόμενο χάσμα ανάμεσα στα μπλε και τα λευκά κολλάρα των εργαζόμενων. Η εργασιακή φτώχεια έχει αυξηθεί. Ως αποτέλεσμα, οι συνέπειες της πανδημίας έχουν υπάρξει καταστροφικές, ιδιαίτερα για τις εργατικές τάξεις. Αυτές έχουν υποφέρει τα μέγιστα από την πανδημία.

LG: Όμως, παρά το γεγονός ότι οι αρνητικές συνέπειες των αυστηρών λοκντάουν έγιναν πολύ γρήγορα γνωστές για πολύ κόσμο, υπήρξαν επίσης, από κάποια τμήματα της αριστεράς, ισχυρές εκκλήσεις για ακόμα αυστηρότερα λοκντάουν. Ιδιαίτερα για πλήρη λοκντάουν, συμπεριλαμβανομένου του κλεισίματος των εργασιακών χώρων. Τι πιστεύετε σχετικά με αυτή τη θέση;

KHR: Αυτή ήταν η λεγόμενη εκστρατεία “Μεδενικού Covid”. Απ’ όσο γνωρίζω, αυτή προήλθε από τη Μεγάλη Βρετανία, αλλά επίσης και από την Αυστρία και τη Γερμανία. Κατά την άποψή μου, ήταν ανεύθυνη. Οποιοσδήποτε, με μια ακόμα και στοιχειώδη επιδημιολογική παιδεία, ξέρει ότι αυτό το είδος πανδημίας δεν μπορεί να πολεμηθεί με ένα κλείσιμο της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένου του κλεισίματος των εργοστασίων (με εξαίρεση αυτά που είναι απαραίτητα για ουσιαστικές βασικές προμήθειες). Δεν μπορείς να κλείσεις τα πάντα για έξι με οχτώ εβδομάδες και μετά να πιστεύεις ότι η πανδημία έχει τελειώσει.

Αυτό ήταν ανεύθυνο, αλλά ήταν επίσης και Ευρωκεντρικό. Εφόσον η προτεινόμενη πολιτική “Μηδενικού Covid” θα έπρεπε να περιοριστεί στην Ευρώπη, αυτό θα σήμαινε ότι η Ευρώπη θα έπρεπε να κλείσει εντελώς τα σύνορά της στη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η θέση μου είναι ότι η πανδημία έχει δείξει ότι η κρατικο-καπιταλιστική πτέρυγα της αριστεράς έχει γίνει μεγάλο πρόβλημα για εμάς τους αντιεξουσιαστές αριστεριστές που αγωνιζόμαστε για κοινωνική δικαιοσύνη και κοινωνική ισότητα. Το

πρόβλημα είναι η εμμονή τους με το Κράτος. Έχουν αναφερθεί στην Κίνα αλλά έχουν κοιτάξει μόνο την πολιτική κλεισίματος και του “υγειονομικού κλοιού”, που είναι αυταρχικά και δικτατορικά, και δεν έχουν καν παρατηρήσει τα επιδημιολογικά μέτρα που έχουν ληφθεί, όπως για παράδειγμα οι κλινικές επειγόντων που χτίστηκαν μέσα σε λίγες εβδομάδες.

Η πανδημία αποκάλυψε μια ακραία αυταρχική τάση της κρατικο-σοσιαλιστικής αριστεράς. Ως ένας μη δογματικός αριστεριστής, υπέθετα πάντα ότι μετά την πτώση του “πραγματικά υπαρκτού σοσιαλισμού” αυτή η παραδοσιακή πτέρυγα είχε και αυτή μάθει κάτι, πλέον. Δεν έχει, και αυτό το βλέπουμε τώρα σε αυτή την κατάσταση κρίσης. Όλοι βρισκόμασταν σε μια κρίση προσανατολισμού, όλοι έπρεπε να σκεφτούμε προσεκτικά: “Τι συμβαίνει; Τι μπορούμε να κάνουμε; Πώς πρέπει να αναλύσουμε την κατάσταση; Για ποιούς είμαστε εδώ; Για ποιους δρούμε;” Η κρατικο-σοσιαλιστική αριστερά, στον πανικό της, παραδόθηκε στο αυταρχικό κράτος. Μέχρι σήμερα απαιτεί, σε μερικές περιπτώσεις, ακόμα πιο σκληρά μέτρα – αναποτελεσματικά, αποσπασματικά μέτρα, θα λέγαμε - από αυτά που υποστηρίζουν οι επίσημοι, καθιερωμένοι πολιτικοί και οι μάλλον απίθανες ομάδες κρίσης που έχουν. Πρέπει να σας πω ειλικρινά ότι αυτό με έχει σοκάρει πολύ άσχημα.

LG: Αυτή η εμμονή με το κράτος είναι, για σας, ένα φαινόμενο της γερμανικής αριστεράς και ίσως, επίσης, της αγγλικής αριστεράς; Ρωτώ γιατί η αντίδραση της αριστεράς στη Γαλλία και την Ιταλία ήταν κάποιες φορές αρκετά διαφορετική. Στην περίπτωση της Γαλλίας η αντίδραση στο Υγειονομικό Διαβατήριο [Pass Sanitaire] υπήρξε ένα σημείο στο οποίο συγκεκριμένα στοιχεία της αριστεράς, πχ. το αριστερό συνδικάτο SUD, προσπάθησε να κάνει μια κριτική παρέμβαση στο κίνημα. Με άλλα λόγια, επέλεξαν να μην αφήσουν την κριτική των επιστημονικών και ιατρικών θεσμών στους οπαδούς των θεωριών συνωμοσίας, αλλά να κατανοήσουν τον συσχετισμό δύναμης εκεί και να παρέμβουν. Γιατί αυτό είναι τόσο μεγάλο πρόβλημα για την γερμανική αριστερά;

KHR: Είναι πραγματικά, κατά παράξενο, τρόπο πρόβλημα για τη γερμανική καθώς και την αυστριακή αριστερά – ίσως απλά και μόνο για την γερμανόφωνη αριστερά (αν και στην Ελβετία υπήρξαν αντίστοιχες κριτικές σκέψεις όπως στη Γαλλία και την Ιταλία). Είχα επαφή με εκείνους που ξεκίνησαν την καμπάνια Zero Covid στην γερμανόφωνη περιοχή. Εσωτερικά, είχα μια πολύ έντονη αντιπαράθεση μαζί τους. Αρχικά, είχα κάνει λάθος σχετικά με την σοβαρότητα της πανδημίας αλλά διόρθωσα την στάση μου γρήγορα αφότου διάβασα τη διεθνή αρθρογραφία. Προσπάθησα να τους κάνω να καταλάβουν ότι η μεταφορά του μοντέλου του λοκντάουν στην Κίνα στις πολιτικές της Γερμανίας ήταν μια καταστροφή. Οι επαφές έσπασαν πολύ γρήγορα και δεν υπήρχε καμιά δυνατότητα για οποιοδήποτε διάλογο. Και αυτό ήταν πραγματικό απογοητευτικό γιατί κάποιιοι/ες από αυτούς/ες είναι φίλοι από παλιά, παρά τις πολιτικές μας διαφορές. Δεν ήταν εφικτό να ξεκινήσει ένας διάλογος και, από τότε, προσπαθώ να καταλάβω τι έχει συμβεί, γιατί αυτή η πρωτοβουλία υπάρχει ακόμα και έχει μια πολύ ισχυρή επιρροή στα συνδικάτα, ιδιαίτερα σε τμήματα της συνδικαλιστικής αριστεράς.

Σήμερα η μη δογματική αριστερά παραμένει απομονωμένη σε μερικές ομάδες μόνο και αναζητούμε μια εξήγηση για αυτή την απομόνωση γιατί γίνεται όλο και πιο καθαρό ότι είχαμε δίκιο στην κριτική μας, όχι μόνο για την καμπάνια Zero Covid, αλλά φυσικά και για το κίνημα *Querdenken*⁸. Ψάχναμε για έναν τρίτο δρόμο, όπως αυτόν που περιγράψατε με το παράδειγμα της Γαλλίας. Τα κοινωνικά κινήματα και οι αγώνες έχουν συνεχιστεί, απαντώντας στην κρίση της πανδημίας και αναζητώντας για τις δικές τους λύσεις. Υπήρχαν και πάντα υπάρχουν επαγγελματίες γιατροί σε αυτά τα κοινωνικά κινήματα, είτε στη Γαλλία, στην Ιταλία ή, τέλος-τέλος, αν και σε μικρό βαθμό, ακόμα και στη χώρα μας και σε όλες τις άλλες. Υπάρχουν, για παράδειγμα, ΜΚΟ ενεργές διεθνώς, όπως η *Medico International*. Έχουμε έρθει σε επαφή με την *Medico International* στην Ελβετία, τη Γερμανία κλπ. για να θέσουμε το ζήτημα σε διεθνές επίπεδο. Προσπαθήσαμε τα πάντα, αλλά στην προσπάθεια για έναν διάλογο με την πρωτοβουλία αποτύχαμε πραγματικά. Και μπορώ να σας πω, και αυτό είναι ένα πολύ πικρό συμπέρασμα, δεν μπορούμε παρά να χαιρόμαστε μόνο που αυτοί οι κρατικο-σοσιαλιστές δεν βρίσκονται στην εξουσία.

7 Στμ. Αυτό που στο πρωτότυπο γράφεται ως *cordon sanitaire* και σε πιο πρόσφατα άρθρα ως “*closed loop*”.

8 *Querdenken* ή “εναλλακτική/παράπλευρη σκέψη”, ο αυτοπροσδιορισμός που κατέληξαν να χρησιμοποιούν τα ετερογενή κινήματα ενάντια στα υγειονομικά μέτρα και τον εμβολιασμό στη Γερμανία, συχνά συνδεδεμένα με ακροδεξιά στοιχεία.

LG: Με ενδιαφέρει αυτό το τέλος της δυνατότητας διαλόγου την οποία περιγράφετε, σε σχέση με την εμπειρία σας, με τον πρωτοβουλία Zero Covid. Σχηματίζει κανείς την εντύπωση ότι αυτό επηρεάζει το σύνολο του χώρου του δημοσίου λόγου σήμερα, ακόμα και πέρα από την αριστερά, ίσως ακόμα και πέρα από τον Covid. Η συζήτηση διεξάγεται με έναν τόσο εξαγριωμένο τρόπο που είναι εξαιρετικά αδύνατο να σκεφτεί κανείς έστω και ελάχιστα διαφορετικά. Τι εξηγεί αυτόν τον θυμό, αυτή την αδυνατότητα κριτικής αντιπαράθεσης;

KHR: Αυτό είναι ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα. Πρώτα απ' όλα, θα έλεγα ότι ο αυξανόμενος αυτο-συγχρονισμός των ΜΜΕ, με τον έλεγχο που ασκούν πάνω στις δημοσιοποιημένες απόψεις, εκφράζει μια βαθιά κρίση του συστήματος στο σύνολό του. Είμαστε σε μια κατάσταση αναταραχής στην οποία έχει γίνει φανερό ότι η νεοφιλελεύθερη στρατηγική της απορρύθμισης των τελευταίων δεκαετιών αποτυγχάνει. Οι άρχουσες ελίτ το συνειδητοποιούν αυτό και αντί να εισέρχονται σε έναν διάλογο, οχυρώνονται πίσω από τείχη που χτίζουν.

Για να το κάνουν αυτό, υποστηρίζονται πρώτα απ' όλα από τα ΜΜΕ. Δεν μπορείτε να φανταστείτε τις καμπάνιες μίσους που έχουν εξαπολυθεί εναντίον κριτικά τοποθετούμενων επιστημόνων, για παράδειγμα, στα πεδία της ιολογίας ή της επιδημιολογίας. Δαιμονοποιήθηκαν και περιθωριοποιήθηκαν. Από την μια πλευρά, η ικανότητα για διάλογο στη δημόσια σφαίρα έχει περιοριστεί εξαιρετικά και, από την άλλη, η ικανότητα για διάλογο στην αριστερά έχει επίσης μειωθεί εξαιρετικά. Σκεφτείτε, για παράδειγμα, το γεγονός ότι το άλλο κομμάτι της αριστεράς, το εναλλακτικό περιβαλλοντικό κίνημα, έχει σε αξιοσημείωτο βαθμό μετακινηθεί προς τα δεξιά προς το *Querdenken movement*⁹. Ή το γεγονός ότι σημαντικοί φιλόσοφοι όπως ο Αγκάμπεν φαίνεται να έχουν χάσει, θα λέγαμε, τον προσανατολισμό τους.

Συνεπώς, είμαστε σε μια βαθιά κρίση αλλά νομίζω ότι η πανδημία έχει μόνο κάνει φανερό κάτι που βασικά ήταν ήδη στη θέση του δομικά. Νομίζω ότι είναι παρόμοιο με τις οικονομικές συνέπειες. Πριν από την πανδημία η οικονομία ήταν ήδη σε μια φάση ύφεσης και αυτή η κατάσταση κρίσης επιδεινώθηκε στη συνέχεια εξαιρετικά από τα αντίμετρα και τα λοκντάουν. Τα κοινωνικο-πολιτικά αντίμετρα, με τη σειρά τους, έχουν βαθύνει την κρίση μέσω των πληθωριστικών ισολογισμών των κεντρικών τραπεζών και του διευρυνόμενου δημοσίου χρέους. Και από αυτό το σημείο, η κατάσταση κρίσης χειροτερεύει με έναν εξαιρετικά δραματικό τρόπο.

Αν λάβετε επίσης υπόψιν ότι αυτή η πανδημία τελικά δεν εκφράζει παρά το προς τα πού παρασύρεται αυτό το παγκόσμιο σύστημα, τότε αυτή γίνεται πολύ κρίσιμη. Γιατί **η πανδημία ήταν εφικτή μόνο και μόνο εξαιτίας της εντατικοποιημένης και επιταχυνόμενης καταστροφής της φύσης**, μεταξύ άλλων και μέσω της κλιματικής αλλαγής (για παράδειγμα, μέσω των συνεπειών της στις αλλαγές του πληθυσμού των νυχτερίδων, που είναι οι δεξαμενές των κορωνοϊών) και της βιομηχανικής γεωργίας. Αυτά είναι φαινόμενα που έχουν αναπτύχθει ραγδαία τις λίγες πρόσφατες δεκαετίες και οι οποίες παρήγαγαν, θα λέγαμε, μια πανδημία που τους "αντιστοιχεί".

Συνεπώς, κινούμαστε προς μια κατάσταση μαζικής κρίσης. Είναι μια δραματική κατάσταση επειδή δεν υπάρχει μια άθικτη αριστερά και επειδή δεν υπάρχουν καν οποιεσδήποτε συζητήσεις που θα μπορούσαν να γεφυρώσουν τον κατακερματισμό στις αντιλήψεις. Δεν έχουμε κάποια κοινωνική επαναστατική θεωρία με την οποία θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε, για παράδειγμα, στο κίνημα *Fridays For Future*¹⁰ με ποιον τρόπο η κρίση της πανδημίας σχετίζεται με τις δικές τους ανησυχίες.

Αυτά είναι ήδη αρκετά εμπόδια, αλλά φυσικά είναι και ένα επιστημονικό πρόβλημα, ένα πρόβλημα γνώσης, μιας και βρισκόμαστε σε μια βαθιά επιστημολογική κρίση. Αυτό το βλέπω, για παράδειγμα, στην επιστήμη της ιστορίας. Δεν υπάρχει πλέον μια συνθετική προσέγγιση ικανή να λειτουργεί σε αρκετά επιστημονικά επίπεδα ταυτόχρονα, να τα συνδέει ώστε να φτάνει σε ένα συμπέρασμα, όπως

9 Στμ. *Querdenken movement*: "Εναλλακτικό κίνημα", (*Querdenken* στα Γερμανικά σημαίνει "εναλλακτικός" ή "παράπλευρος"), το κίνημα ενάντια στα λοκντάουν που αναπτύχθηκε στη Γερμανία.

10 Στμ. *Fridays for Future* ["Παρασκευές για το Μέλλον"], γνωστές και ως *School Strike for Climate, Youth for Climate, Climate Strike or Youth Strike for Climate*, ["Απεργία των Σχολείων για το Κλίμα"], είναι ένα διεθνές κίνημα μαθητών που απέχουν από τα μαθήματα της Παρασκευής για να συμμετάσχουν σε διαδηλώσεις που απαιτούν την δράση των πολιτικών ηγετών για την αποτροπή της κλιματικής καταστροφής και τη μετάβαση της βιομηχανίας των ορυκτών καυσίμων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

προσπάθησα, με κάθε σεμνότητα, να κάνω σε αυτό το βιβλίο. Πολλοί δεν καταλαβαίνουν καν μια τέτοια προσέγγιση πλέον. Παρ' όλα αυτά υπήρξαν μεγάλοι στοχαστές στις δεκαετίες του 1970 και 1980, ο Καστοριάδης και άλλοι, που θεώρησαν την κρίση της επιστήμης ως έναν λαβύρινθο στον οποίο θα πρέπει να πλοηγηθούμε με έναν ευρύ μη δογματικό λόγο· όμως, αυτό το επίπεδο λόγου έχει, με κάποιο τρόπο, εξαφανιστεί. Αν μη τι άλλο, δεν μπορούμε πλέον να προσφύγουμε σε αυτόν για να αναπτύξουμε τη δική μας θέση. Είναι πικρό για μένα να συνειδητοποιώ ότι είμαστε προς το παρόν τελματωμένοι σε ένα πολύ βαθύ, απειλητικό σύνολο εξελίξεων και ότι δεν είμαστε ικανοί να αναπτύξουμε μια αντίπαλη ιδέα ως αριστερά. Σκεφτείτε απλά την περαιτέρω κλιμάκωση του πολέμου στην Ουκρανία. Αν και παραμένω αισιόδοξος ότι θα βρούμε μια διέξοδο από την κρίση, αυτή την αισιοδοξία δεν την μοιράζονται όλοι οι συνάδελφοί μου.

LG: Στην αρχή της κρίσης του κορωνοϊού, είχε κανείς την εντύπωση ότι η αριστερή-φιλελεύθερη θέση ήταν να δει κάποιο δυναμικό σε αυτή την κρίση, με άλλα λόγια το δυναμικό μιας ριζικής αναδιάρθρωσης του συστήματος υγείας, μιας αμφισβήτησης του πώς και πού λαμβάνει χώρα η παραγωγή, και από ποιους. Όμως, αυτά τα ερωτήματα μοιάζουν τώρα να έχουν ξεχαστεί. Τι συνέβη; Πώς είναι δυνατόν αυτά τα θεμελιώδη ερωτήματα που τίθονταν πριν από δυο χρόνια να μην τίθενται πλέον;

KHR: Πιστεύω ότι αυτό έχει πολλές αιτίες. Ίσως επίσης σε ένα επίπεδο, που δεν έχουμε κουβεντιάσει ακόμα, αυτό της κοινωνικής ψυχολογίας. Είμαι ιστορικός και ενδιαφέρομαι για την ψυχοϊστορία και αυτό που είναι γνωστό ως ιστορία των *mentalités* – αυτή είναι μάλιστα η αγαπημένη μου περιοχή. Είναι ακόλουθος της σχολής των *Annales*¹¹, που ανέπτυξε αυτή την προσέγγιση: Marc Bloch, Lucienne Febvre, Fernand Braudel, αυτοί είναι τα πρότυπά μου. Αυτός είναι ο λόγος που συγκρίνω τις εκφράσεις πανικού μεταξύ των μεγάλων, καταστροφικών πανδημιών του παρελθόντος και την τωρινή κατάσταση. Το βιβλίο μου ξεκινά με τον Μαύρο Θάνατο και την καταστροφή της γρίππης του 1918-1920. Αν προχωρήσετε σε βάθος εκεί, θα βρείτε αστερισμούς που επανέρχονται με έναν πολύ περίεργο τρόπο.

Είναι καθαρό ότι οι πανδημίες επιφέρουν αλλαγές στην κοινωνική ψυχολογία των ανθρώπων. Είναι ένασμα μιας μαζικής κατάστασης φόβου, ακόμα και μεταξύ των ειδικών και των επιστημόνων. Δεν θέλω να πω ονόματα, αλλά μερικοί από αυτούς που ξεκίνησαν το κίνημα Zero Covid ήταν σε μια κατάσταση προσωπικού πανικού. Δυο-τρία άτομα από το περιβάλλον τους πέθαναν, είτε άμεσα από Covid ή ίσως κόλλησαν και η αιτία του θανάτου τους ήταν διαφορετική. Οπότε υπήρξε κάτι όπως μια αρχική αντίδραση πανικού που έκανε αυτούς τους ανθρώπους να χάσουν τον ορθολογισμό τους, την ικανότητά τους να προσανατολίσουν τον εαυτό τους κριτικά και να συγκρίνουν καταστάσεις. Πολύ γρήγορα άρχισαν να ψάχνουν για αποδιοπομπαίους τράγους. Πίστευαν φήμες, τις πιο τρελλές και παράλογες φήμες. Και πιστεύω ότι το κίνημα Zero Covid είναι επίσης μια φήμη: μια φήμη για το τι συμβαίνει στην Κίνα που θα πρέπει να αντιγραφεί. Ακριβώς όπως η φήμη ότι ο Bill Gates εφηύρε την πανδημία για να κερδίσει από την ανάπτυξη ενός εμβολίου.

Σε μια τέτοια κατάσταση μαζικού φόβου, όλες οι φήμες συγκλίνουν και απλουστεύονται, και αυτό πολύ γρήγορα χτίζει μιαν εικόνα φίλου/εχθρού. Με τον Μαύρο Θάνατο ήταν οι Εβραίοι: “Οι Εβραίοι δηλητηρίαζαν τα πηγάδια”. Έτσι οι άνθρωποι ψάχνουν για εξιλαστήρια θύματα αντί να αντιμετωπίζουν την κατάσταση ορθολογικά. Αυτές είναι διαδικασίες που βρίσκονται στο πεδίο του κοινωνιο-ψυχολογικού και που αναπτύσσουν την δική τους δυναμική, η φήμη συμπυκνώνεται και γίνεται όλο και πιο αφηρημένη, και στη συνέχεια αναπτύσσεται σε εικόνες ενός εχθρού, αλλά επίσης και σε εντελώς απλουστευμένες αντιλήψεις που μπλοκάρουν τον κριτικό ορθολογισμό μας. Είναι κάτι σαν μια αβατιστική οπισθοδρομηση που διαδίδεται πολύ γρήγορα.

Και φυσικά ήταν τόσο αποτελεσματική επειδή η κρίση άλλαξε την καθημερινή μας ζωή τόσο πολύ. Στην αρχή της πανδημίας αποκόπηκα από τα εργαλεία της έρευνάς μου για μήνες. Αυτό με έβαλε σε μια

11 Στμ. Η σχολή *Annales* είναι μια ομάδα ιστορικών συνδεδεμένων με ένα είδος ιστοριογραφίας που αναπτύχθηκε από Γάλλους ιστορικούς του 20ου αιώνα με σκοπό να δώσει έμφαση στην μακροπρόθεσμη κοινωνική ιστορία. Ονομάζεται έτσι από την έκδοση *Annales d'histoire économique et sociale* [Χρονικά οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας]. Η σχολή έχει ασκήσει μεγάλη επίδραση στον καθορισμό της ατζέντας για την ιστοριογραφία στη Γαλλία και αρκετές άλλες χώρες, ιδιαίτερα όσον αφορά τη χρήση κοινωνικών επιστημονικών μεθόδων από ιστορικούς.

σοβαρή κρίση. Προσπάθησα να την επιλύσω λέγοντας: “Δεν μπορώ να συνεχίσω την έρευνα που έχω σε εξέλιξη, οπότε θα μελετήσω την πανδημία”. Επειδή τώρα μπορεί να το κάνει κανείς πιο γρήγορα μέσω του Διαδικτύου και του PubMed, των μεγάλων διεθνών ιατρικών βιβλιοθηκών. Αλλά αυτή δεν είναι μια πραγματική λύση. Τα πλαίσια της κοινωνικής ζωής έχουν συρρικνωθεί εξαιρετικά. Έχουν περικοπεί σε κάποια λίγα, στα οποία μόνο κάτι όπως η επιβίωση μπορεί να λάβει χώρα.

Μπορώ μόνο να ελπίζω ότι, ξεκινώντας από αυτή την κατάσταση, κάτι μπορεί ίσως να αρχίσει να συμβαίνει ξανά που θα κάνει εφικτό να αναλύσουμε κάπως αυτόν τον μεγάλο φόβο του 2020. Ιδιαίτερα αν αναλύσει κανείς τις αλλαγές στην καθημερινή ζωή, στα γαμήλια έθιμα, στις κηδείες, που έχουν σημαίνει βαθείς μετασχηματισμούς. Ή την απομόνωση στις παλιές, την εποχή του απαρτχάιντ, περιοχές για έγχρωμους στην Νότια Αφρική¹². Τι πυροδοτήθηκε εκεί; Ελπίζω ότι θα υπάρξει ένα ευρύ πεδίο έρευνας στις ιστορίες των *μενταλιτέ* στη διάρκεια αυτής της πανδημίας, αν αυτό εξακαλουθεί να έχει νόημα: Ο Μεγάλος Φόβος - *La Grande Peur* - του 2020.

LG: Ένας αριθμός των υπερασπιστών των λοκντάουν έχουν ισχυριστεί ότι τα πολύ αυστηρά μέτρα είναι η πιο λογική απάντηση στον φόβο του πληθυσμού για τον ιό. Πραγματικά, φαίνεται ότι η αριστερά του *Zero Covid* είδε αυτόν τον φόβο ως ένα δυνητικά πρόσφορο έδαφος για τον φασισμό που θα έπρεπε να απαντηθεί από μια μορφή εργαλειακής ορθολογικότητας. **Ποιος θα ήταν ένας χειραφετητικός τρόπος αντιμετώπισης αυτού του σίγουρα δικαιολογημένου φόβου;**

KHR: Νομίζω ότι πάμε σταδιακά στο σημείο στο οποίο βασικά θα είχα απλά ερωτήματα για σας. Θέτετε το ερώτημα του εργαλειακού λόγου. Ξέρουμε ότι η ορθολογικότητα μπορεί να γίνει μια εξαιρετικά καταστροφική δύναμη και να αποκτήσει βαρβαρικά χαρακτηριστικά. Νομίζω ότι η καμπάνια *Zero Covid* ήταν μια τέτοια φοβική αντίδραση, στην οποία ο κόσμος πίστευε ότι η σωτηρία είναι κοντά. Υπήρχε κάτι εσχατολογικό γύρω από αυτήν και οι άνθρωποι φαντάζονταν ότι θα μπορούσαμε να τελειώσουμε την πανδημία μέσα σε έξι με οχτώ εβδομάδες.

Πιστεύω ότι αυτό θα πρέπει να το σκεφτούμε μαζί και ίσως η συζήτησή μας θα μπορούσε να γίνει το σημείο αφετηρίας για μια συζήτηση με τους *Endnotes* και άλλες πρωτοβουλίες ώστε να σκεφτούμε πώς θα μπορούσαμε **να επιστρέψουμε σε μια συγκεκριμένη ουτοπία που θα μπορούσε να υπερβεί τη διαλεκτική του διαφωτισμού**, που παίρνει τις χειραφετητικές στιγμές του Διαφωτισμού και τις αναπτύσσει περαιτέρω¹³. Θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε οτιδήποτε έχει συμβεί τις τελευταίες δεκαετίες, συμπεριλαμβανομένης της πάλης ενάντια στις πατριαρχικές δομές, αλλά, την ίδια στιγμή, να την συνδέσουμε με μια καινούρια συγκεκριμένη ουτοπία, μια *κοινωνία ελεύθερα σχετιζόμενων ανθρώπων*.

Από αυτή την άποψη πιστεύω ότι δεν στερείται εντελώς ενδιαφέροντος να επιστρέψουμε στον πολύ πρώιμο Μαρξ, ο οποίος είδε ακριβώς αυτό. Ο αγώνας ενάντια στην εξαχρείωση, η πάλη για χειραφέτηση, η πάλη για κοινωνική ισότητα κλπ., είναι ένας κινητήρας που προϋποθέτει συγκεκριμένη – στην περίπτωση του Μαρξ, φιλοσοφική, με άλλα λόγια, σήμερα, διανοητική ή γνωσιακή – δράση, και η οποία την ίδια στιγμή έχει κάτι που συνδέει ανθρώπους, κάτι που συνδέει κοινωνίες, κάτι που φέρνει την ανθρωπότητα σε ένα νέο επίπεδο κοινωνικότητας. Αυτό είναι καθήκον μας και αυτός είναι ο λόγος που πιστεύω ότι πρέπει να ξεκινήσουμε ήδη από την αρχή από αυτό το σημείο, να αφήσουμε οτιδήποτε πίσω μας, να βάλουμε στην άκρη αυτά που ο κρατικός σοσιαλισμός έκανε εδώ συντρίμια. Νομίζω ότι έχουμε εδώ – εσείς έχετε, είστε πολύ νεώτεροι από εμένα – ένα τεράστιο καθήκον μπροστά μας, που συνδυάζει την επιστημονική κριτική με μια χειραφετητική κοινωνική ψυχολογία και ένα νέο, αξιόπιστο σοσιαλιστικό πρόγραμμα, με παγκόσμιο προσανατολισμό, κάτι που ξεπερνά τα φράγματα της εθνικότητας. Είναι ένα γιγαντιαίο καθήκον, αλλά ας μην χάνουμε τις ελπίδες μας. Συνεχίστε, λέει ο Μαρκούζε.

Συνέντευξη που δόθηκε στην *Lea Gekle* στις 10 Μαρτίου 2022

12 Στμ. Στο πρωτότυπο: *townships*.

13 Στμ. Με άλλα λόγια, ένα *Aufhebung* του Διαφωτισμού!